

or decisions taken in criminal proceedings; 3) public disclosure in time precedes the examination in a public trial of documents containing such information.

Keywords: disclosure of pre-trial investigation data; presumption of innocence, justice, jurors, covert investigative (investigative) actions, private life, socially useful information.

DOI: 10.33766/2524-0323.95.75-94

УДК 343.359.3

Дудоров О. О., доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем попередження, припинення та розслідування кримінальних правопорушень територіальними органами Національної поліції України Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка (м. Северодонецьк, Україна)

e-mail: o.o.dudorov@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>

Мовчан Р. О., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна)

e-mail: romanmov1984@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

ПРО РЕКРИМІНАЛІЗАЦІЮ ТОВАРНІЙ КОНТРАБАНДИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ

Статтю присвячено проблемі відновлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду в Україні. З урахуванням здобутків вітчизняної кримінально-правової науки, матеріалів правозастосовної практики, результатів соціологічних опитувань і на підставі аналізу супровідних документів до відповідних законопроектів з'ясовано соціальну обумовленість криміналізації контрабанди товарів, проаналізовано аргументи «за» і «проти» її рекриміналізації.

Досліджено іноземний досвід криміналізації вказаного різновиду контрабанди. Пояснено, чому для порівняльно-правового аналізу обрано передусім законодавство Європейського Союзу. Зроблено застереження щодо запозичення європейського досвіду кримінально-правової боротьби з товарною контрабандою.

Ключові слова: контрабанда, митний кордон, товари, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, криміналізація, суспільна небезпека.

Постановка проблеми. На сьогодні однією з найбільших загроз для національної безпеки України в економічній сфері є контрабанда. Так нещодавно на засіданні Ради національної безпеки і оборони України глава держави В. О. Зеленський озвучив інформацію про те, що через контрабанду державний бюджет щорічно втрачає 300 млрд грн, що дало Президенту України підстави для її порівняння з економічним тероризмом проти нашої держави [1]. Дещо «скромніші», однак не менш приголомшливі показники озвучено в експертному середовищі,

представники якого констатують, що через існування контрабандних схем протягом 2018–2020 рр. Україна втрачала щорічно від 63 до 96 млрд грн [2; 3] (за іншими підрахунками – від 70–80 до 100 млрд грн [4, с. 9; 5; 6]); водночас спрогнозовано, що у 2021 р. такі втрати можуть сягнути суми у 5,2 млрд доларів США [7].

Зважаючи на продемонстровані вище загрозливі масштаби досліджуваного явища, а також на те, що контрабанда набуває дедалі більш витончених та організованих форм, слід погодитись із фахівцями, які зазначають, що в сучасних умовах боротьба з нею є одним із першочергових завдань держави [8, с. 92]. Це усвідомлюється й у найвищих владних ешелонах країни, свідченням чого є прийняття останніми роками низки рішень, спрямованих на протидію контрабанді. Ідеться про Указ Президента України № 505/2019 від 9 липня 2019 р. «Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів», Стратегію у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 р., Стратегію інтегрованого управління кордонами на період до 2025 р. тощо. Кожним із зазначених документів передбачено впровадження комплексу нормативних та організаційних заходів, спрямованих на боротьбу з контрабандою. Причому, розробники згаданих актів наполягають на тому, що одним із основних правових рішень у згаданому напрямі має стати вдосконалення механізму кримінально-правової протидії контрабанді, що повинно бути забезпечено, зокрема, за рахунок відновлення скасованої у 2011 р. кримінальної відповідальності за товарну контрабанду.

Як наслідок, 23 квітня 2021 р. у Верховній Раді України (далі – ВРУ) зареєстровано внесений Президентом України законопроект № 5420 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірного декларування товарів» (далі – законопроект № 5420), яким, крім доповнення Кримінального кодексу (далі – КК) України, окремою статтею про контрабанду товарів, запропоновано низку інших новел, спрямованих на підвищення ефективності відповідного кримінально-правового механізму.

Нагадаємо, що товарну контрабанду в Україні було декриміналізовано на підставі Закону від 15 листопада 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» (далі – Закон від 15 листопада 2011 р.). Необхідність ухвалення цього Закону його розробники пояснювали надмірним втручанням правоохоронних органів у діяльність суб'єктів господарювання, необґрунтовано завищеним рівнем криміналізації правопорушень у сфері господарської діяльності, невинуватим широким колом законодавчо встановлених підстав для застосування покарання у виді позбавлення волі за вчинення злочинів в економічній сфері, що не сприяло відшкодуванню засудженими заподіяної ними шкоди, а також непоодинокими випадками зловживань правоохоронними органами під час притягнення підприємців до кримінальної відповідальності. Перераховане вище мало своїм сукупним наслідком погіршення інвестиційного клімату і зниження підприємницької активності населення.

Обговорення законопроекту № 5420 вчергове ставить перед юридичною наукою питання про доцільність рекриміналізації товарної контрабанди і пошук оптимальної моделі відповідної кримінально-правової заборони (заборон). Дати виважені відповіді на ці питання неможливо без вивчення зарубіжного (передусім європейського) досвіду кримінально-правової протидії згаданому посяганням. Тим більше, що в ст. 352 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони йдеться про розвиток співробітництва і гармонізації політики щодо протидії та боротьби, у тому числі з контрабандою піддакцизованих товарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало вітчизняних дослідників на сьогодні підтримує відновлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду [9, с. 285–287; 10, с. 84–85; 11, с. 92, 94; 12, с. 54; 13, с. 193, 194; 14, с. 26–27; 15, с. 91; 16, с. 138–139; 17, с. 232; 18, с. 1115–1116]. Нами вже зазначалося, що здійснене, відповідно до Закону від 15 листопада 2011 р., виключення з диспозиції ст. 201 КК України «Контрабанда» вказівки на товари було не на часі, а країна економічно і психологічно навряд чи була готова до такого кроку. Фактично проблему кримінальної відповідальності за товарну контрабанду було вирішено розв'язувати лише під кутом економічної рентабельності розкриття і розслідування відповідних порушень митного законодавства, а також наповнення державної скарбниці [19, с. 122–125]. Існують, однак, і супротивники такого законодавчого рішення, як рекриміналізація товарної контрабанди, а відтак наукова дискусія триває; природно, що обговорення законопроекту № 5420 її лише загострило.

Обґрунтовуючи необхідність ухвалення Закону від 15 листопада 2011 р., його розробники з-поміж іншого посилалися на те, що на сьогодні (тобто в 2011 р.) очевидно є потреба в приведенні положень вітчизняного законодавства, що встановлює юридичну відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері економіки та господарської діяльності, у відповідність з європейськими стандартами, згідно з якими за скоєння зазначених правопорушень пріоритет надається застосуванню фінансових санкцій.

Окремі автори висловлюються подібним чином, безапеляційно стверджуючи, що рішення вітчизняного законодавця про декриміналізацію товарної контрабанди «цілком узгоджується із європейською практикою притягнення до кримінальної відповідальності лише за соціально-небезпечну контрабанду предметів, вилучених із легального обігу, та контрабанду культурних цінностей...» [20]. Зазначається, що кримінальне законодавство багатьох держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС) не передбачає такого складу злочину, як контрабанда, а тому значну кількість порушень митних правил правоохоронні органи цих держав кваліфікують за іншими статтями КК, зокрема як ухилення від сплати податків [21, с. 408–409]. Справді, ознайомившись із результатами відповідних компаративістських досліджень [22, с. 226], можна побачити, що серед країн-учасниць ЄС є держави, у яких відсутня кримінальна відповідальність за контрабанду товарів (наприклад, Австрія, Бельгія, Норвегія). Однак, чи може цей факт бути покладений в основу обґрунтування рішення про відмову від ідеї рекриміналізації товарної контрабанди в сучасній Україні? Спробуємо відповісти й на це питання.

Формулювання цілей. Автори мають на меті (з урахуванням здобутків вітчизняної кримінально-правової науки, результатів соціологічних опитувань, зарубіжного досвіду і на підставі аналізу супровідних документів до законопроекту № 5420) з'ясувати соціальну обумовленість рекриміналізації контрабанди товарів.

Виклад основного матеріалу. Здійснена у 2011 р. декриміналізація розгляданого різновиду контрабанди означала, що викриття осіб, винуватих в її вчиненні, має здійснюватись у межах адміністративного провадження без застосування оперативно-розшукових заходів, а тому в багатьох випадках не може розраховувати на успіх [23, с. 117; 24, с. 383]. Наслідком такої недалекоглядності законодавця стало те, що на сьогодні органи охорони, які здійснюють контроль на державному кордоні, фактично позбавлені можливості адекватно реагувати на існуючі загрози національній безпеці держави в прикордонній сфері [25, с. 190], а відсутність у митних органів повноважень із проведення ОРД задля протидії контрабанді є однією з головних причин недостатньої ефективності такої протидії [26, с. 324; 27, с. 147–148].

Декриміналізація товарної контрабанди, здійснена на підставі Закону від 15 листопада 2011 р., у жодному разі не змінює суспільну небезпеку певних порушень митних правил. «Вони як були, так і залишаються діяними, визнаними світовим суспільством як ті, що ставлять загрозу економічним, соціальним та фіскальним інтересам держав та законним інтересам торгівлі» [28, с. 31]. Ілюструючи тезу про безпідставність здійсненої у 2011 р. декриміналізації товарної контрабанди, В. О. Навроцький згадує курйозний випадок 2012 р., коли кримінально-правове реагування на незаконне переміщення тютюнових виробів через україно-словацький кордон за допомогою проритого під землею 600-метрового тунелю вимушено набуло вигляду застосування ст. 197-1 КК України «Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво» [29, с. 430].

Слід брати до уваги і те, що: а) відсутність кримінальної відповідальності за аналізоване посягання не дає змоги ефективно впливати на криміногенну обстановку у сфері боротьби з контрабандою і надавати відповідну допомогу партнерським спецслужбам і правоохоронним органам іноземних держав із ліквідації каналів незаконного переміщення через митний кордон України товарів підакцизної групи [30, с. 28]; б) характерна для чинної редакції ст. 201 КК України обмеженість кола предметів контрабанди має наслідком те, що товарна контрабанда не виступає предикатним діянням стосовно відмивання «брудних» коштів. Цей факт край негативно оцінюється нашими європейськими партнерами, які вже тривалий час переконують Українську державу криміналізувати контрабанду хоча б деяких товарів, зокрема тютюнових виробів [31, с. 56, 138].

Як вже зазначалось, існує і чимало аналітиків, які не є прибічниками розглядуваної ініціативи. Зокрема, супротивники рекриміналізації товарної контрабанди інколи апелюють до того, що адміністративна відповідальність є більш ефективною за кримінальну, дозволяючи оперативніше розглядати справи про відповідні порушення митного законодавства [32]. Однак така позиція, як на цьому справедливо наголошується в пояснювальній записці до законопроекту № 5420, не враховує того, що: 1) значна кількість посягань, пов'язаних із порушенням митних правил, залишається безкарною, а застосування відповідних (адміністративних)

санкцій не зупиняє правопорушників від подальшої неправомірної поведінки (ін-акше кажучи, передбачений Митним кодексом України (далі – МК) інститут адміністративної відповідальності за митні правопорушення не забезпечує належну превентивну функцію, не усуваючи бажання осіб у подальшому займатися протиправною діяльністю); 2) строки досудового розслідування кримінального провадження у разі, якщо особи не повідомлено про підозру, є значно тривалішими за строки адміністративного провадження, що дає змогу забезпечити більш якісне збирання доказів.

У цьому контексті пригадаймо резонні міркування заступника керівника кримінальної служби Литовської митниці В. Сарапіна про те, що адміністративна відповідальність є ефективною лише стосовно простих правопорушень – на кшталт незаконного переміщення через митний кордон блоку цигарок, пляшки горілки, сумки товарів тощо. Адміністративна відповідальність орієнтована на швидкий процес щодо правопорушника, але не на ідентифікацію всієї групи, включаючи організаторів. Кримінальний процес, на відміну від адміністративного, дає змогу вести роботу щодо організаторів. Це займає набагато більше часу, але вдало спланована операція, всебічне розслідування дозволяє затримати не окрему партію контрабанди, а всю групу, зокрема організаторів [33]. Криміналізація контрабанди товарів у великих розмірах необхідна для документування діяльності організованих злочинних угруповань, які займаються контрабандою високоліквідних товарів, бурштину, адже існування кримінальної відповідальності дозволяє з'єднати ланцюжок злочинної діяльності воедино, правильно кваліфікувати злочини і доводити їхніх суб'єктів до лави підсудних [34]. На переконання голови Комітету ВРУ з питань правоохоронної діяльності Д. А. Монастирського, криміналізація товарної контрабанди матиме своїм наслідком те, що правоохоронні органи зможуть використовувати негласні розшуково-слідчі дії при розслідуванні відповідних кримінальних проваджень: «Це дозволить ловити не дрібних контрабандистів, які перевозять кілька пачок цигарок, а великі мережі, злочинні організації... Вони якраз і становлять основну загрозу для нормального товарообігу між країнами» [35].

Цікаво, що, попри певні песимістичні очікування, після зниження в Литві мінімального порогу настання кримінальної відповідальності за контрабанду товарів із 10 тис. до 6 тис. євро кількість випадків кримінально караного контрабанди значно зменшилась; водночас збільшилась кількість випадків контрабанди товарів, які підпадають під адміністративну відповідальність. Це наочно демонструє те, що, незважаючи на можливість отримати більші прибутки від товарної контрабанди, альтернатива у вигляді кримінальної відповідальності відлякує потенційних делінквентів, а відтак є доброю превенцією [33].

Щоправда, окремі експерти не сприймають і такі доводи. Зокрема, критично оцінюючи превентивну роль кримінального закону, вони посилаються на низьку результативність як досудового, так і судового розгляду справ про розглядувану контрабанду. Саме до цієї обставини апелює один з ідеологів Закону від 15 листопада 2011 р. А. В. Портнов, вказуючи на те, що за всі роки існування кримінальної відповідальності за товарну контрабанду майже ніхто не сидів за ґратами за її вчинення

[32], а також колишній Генеральний прокурор України (2019–2020 рр.) Р. Г. Рябошапка, на думку якого життя вже довело, що «кримінал» за контрабанду в нас не працює: справ відкривалось багато, а до суду надходили одиниці [36]. Аналогічно висловлюється А. В. Саварець, наводячи інформацію про те, що за «класичну» контрабанду із 42-х засуджених за минулий рік лише четверо отримали «реальне» позбавлення волі; за незаконне переміщення лісу засуджено троє осіб, із них ніхто не отримав позбавлення волі; за контрабанду наркотиків засуджено 110 осіб, і лише 15 із них отримали «реальне» позбавлення волі. До того ж, дві третини відповідних кримінальних проваджень «вмирає» на стадії розслідування, що так само не характеризує позитивно превентивну функцію кримінального закону [34].

Вступаючи в полеміку з авторами наведених висловлювань, хотіли б поцікавитись у них: з яких пір головним критерієм доцільності встановлення кримінальної відповідальності за певне діяння стала результативність як досудового, так і судового розгляду відповідних кримінальних проваджень? І чи не призведе сприйняття такого сумнівного підходу, який явно ігнорує вчення про криміналізацію, до висновку про доцільність декриміналізації не лише більшості господарських, а й лівової частки інших кримінальних правопорушень, передбачених КК України, ефективність протидії яким загалом корелюється із продемонстрованою в боротьбі з контрабандою?

Так, згідно з оприлюдненою Державною судовою адміністрацією України інформацією [37], протягом 2020 р. за вчинення господарських деліктів загалом засуджено 475 осіб, з яких 201 особу звільнено від відбування покарання на підставі ст. 75 КК України; щодо некваліфікованого умисного тяжкого тілесного ушкодження (ч.1 ст. 121 КК України, санкція – позбавлення волі на строк від 5 до 8 років) відповідне співвідношення склало 765 до 511; щодо умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження (ст. 122 КК України) – 524 до 417; щодо особливо кваліфікованого вимагання, поєданого з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, або такого, що завдало майнової шкоди у великих розмірах (ч.3 ст. 189 КК України, санкція – позбавлення волі на строк від 5 до 10 років із конфіскацією майна), – 11 до 10; щодо кваліфікованого порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, якщо воно спричинило смерть потерпілого або заподіяло тяжке тілесне ушкодження (ч.2 ст. 286 КК України), – 1008 до 749. Якщо слідувати озвученій вище хибній логіці, то, виходить, що і всі згадані діяння мають бути декриміналізовані?

Вимушені нагадати тут чи не аксіоматичне положення: ефективність законотворення вимірюється передусім правозастосуванням, оскільки яким би не був закон, він може бути спотворений практикою його застосування [38]. Проблема невідворотності й адекватності кримінально-правового впливу на поведінку порушників кримінально-правових заборон лежить на сьогодні не стільки в законодавчій, скільки в правозастосовній площині. Відтак апеляція до того, що боротьба з товарною контрабандою може набути вигляду притягнення до кримінальної відповідальності «просто обивателів, неуважних брокерів, неписьменних водіїв фур і селян» [34], означає неприйнятне зміщення акцентів у дискусії про доцільність рекриміналізації такої контрабанди.

У цьому контексті пригадуються влучні зауваження стратегічного радника з питань митного контролю Консультативної місії ЄС в Україні К. Леймонаса, який, наголосивши на необхідності для держави мати дієві інструменти для подолання товарної контрабанди, водночас зауважив, що ефективна боротьба з нею неможлива без такої, що функціонує результативно, правоохоронної та судової системи, а також без застосування всього комплексу митних інструментів [39]. Ба більше: навіть критики законопроекту № 5420 визнають вирішальну (ключову) роль у протидії товарній контрабанді не стільки правотворчості, скільки правозастосування, заявляючи, що ідея криміналізації такої контрабанди може бути «похована» через хибну практику правозастосування і вибіркове правосуддя [40].

Найбільше ж дивують закиди деяких дослідників щодо малої кількості осіб, які «сиділи за ґратами» за вчинення товарної контрабанди, факт чого дозволив спрогнозувати їм низький превентивний потенціал проєктованої кримінально-правової заборони, присвяченої такій контрабанді. Не маючи наміру доводити очевидну спірність використання як мірила ефективності кримінально-правової протидії тим чи іншим посяганням такого показника, як кількість осіб, засуджених до «реального» позбавлення волі, обмежимося наведенням інформації, отриманої експертами «Інституту економічних досліджень та політичних консультацій» за результатами опитування більш як тисячі експортерів та імпортерів. Це опитування засвідчило, що переважна частина стейкхолдерів (а ними, до речі, були не лише суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) і споживачі відповідної продукції, а й представники державних митної та податкової служб, Міністерства фінансів України, правоохоронних органів) підтримала встановлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду, проте лише за однієї умови – за це діяння (принаймні за його некваліфіковані прояви) має бути встановлено покарання, не пов'язане з позбавленням волі [41; 42].

Щорічно оприлюднюваними офіційними статистичними даними підтверджується та обставина, що з ухваленням Закону від 15 листопада 2011 р. у частині скасування кримінальної відповідальності за товарну контрабанду відбувається перманентне зростання кількості правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням через митний кордон України великих обсягів товарів. Так у пояснювальній записці до законопроекту № 5420 з цього приводу зазначається, що, якщо у 2019 р. було складено 1 105 протоколів про порушення митних правил на суму 1,6 млрд грн, то вже впродовж 2020 р. – 1 234 протоколи про порушення митних правил на суму 1,96 млрд грн. Як бачимо, справдилися побоювання фахівців, які, виступаючи проти декриміналізації товарної контрабанди, застерігали, що засоби адміністративно-правового впливу будуть неспроможні ефективно протидіяти та попереджати таку контрабанду [43, с. 168, 263–264].

Не менш важливе значення для відповіді на питання про соціальну обумовленість криміналізації товарної контрабанди має й та обставина, що таке рішення вважають виправданим не лише представники української влади і науковці, а й суб'єкти ЗЕД. Зокрема, красномовними є результати згаданого вище опитування більш як тисячі експортерів та імпортерів, яке засвідчило: відповідну ініціативу підтримують близько 80 % респондентів у той час, як проти криміналізації товарної контрабанди виступило лише 15 % опитаних [42].

Поділяючи тезу про доцільність рекриміналізації товарної контрабанди, закликаємо взяти до уваги й застереження тих експертів, які зазначають, що саме собою це рішення (без комплексного застосування інших (некримінально-правових) засобів) проблему не вирішить. Для мінімізації контрабандних схем необхідно реформувати Державну митну службу України, що передбачає набір співробітників на відкритих конкурсах, виплату їм гідних заробітних плат, персональну відповідальність співробітників, налагодження обміну митною інформацією з усіма країнами-сусідами і торговельними партнерами України, запровадження комплексної національної електронної моделі контролю переміщення товарів через державний кордон тощо [2]. Інакше збудуться песимістичні очікування дослідників, на думку яких: запровадження кримінальної відповідальності за контрабанду товарів призведе до збільшення надходжень до бюджетів не держави, а корумпованих податківців, митників і працівників СБУ, тобто відбудеться повернення до пов'язаних із ЗЕД корупційних практик, прихованих під «благородними» цілями захисту національної економіки; без системних змін, включаючи подолання корупції на митницях, рекриміналізація товарної контрабанди матиме своїм наслідком те, що у правоохоронного блоку митниці з'являться надповноваження щодо забезпечення «квитками» своїх же інспекторів, а мрії про «суверенну» митницю так і залишаться мріями [21, с. 408; 34; 36].

Переходячи до висвітлення відповідного зарубіжного досвіду, зазначимо, що з урахуванням закріпленої на конституційному рівні незворотності європейського та євроатлантичного курсу України звернення до досвіду саме європейських країн варто визнати слушним. Водночас, обираючи як об'єкт для вивчення передусім законодавство країн ЄС, необхідно враховувати і такі обставини.

По-перше, твердження про те, що в країнах ЄС (Франція, ФРН, Італія тощо) відсутня кримінальна відповідальність за товарну контрабанду, і відповідальність за її вчинення настає лише в порядку застосування адміністративних, податкових, цивільних та економічних санкцій [43, с. 162], потребує уточнення, адже в законодавстві деяких (зокрема, найрозвинутіших) європейських держав існують норми, присвячені регламентації кримінальної відповідальності або за будь-які різновиди товарної контрабанди (ст. 289 КК Данії, ст. 337 КК Нідерланди), або за контрабанду деяких видів товарів, наприклад, алкогольних напоїв (ст. 280 КК Сан-Марино).

У ФРН за порушення митного законодавства, поруч з адміністративними санкціями, передбачено кримінальну відповідальність; щоправда, остання регламентується не в межах КК цієї країни. Розглядаючи контрабанду (*Bannbruch*) як кримінально каране посягання на систему митного оподаткування, німецький законодавець вважає, що цей злочин скоює той, хто, всупереч встановленій забороні ввозить, вивозить або переміщує транзитом предмети. Винуватцю простої контрабанди на підставі відсильної санкції § 372 Податкового статуту ФРН призначається таке ж покарання, що й особі, яка умисно ухилилась від сплати податку. Поряд із § 370 і § 372 Податкового статуту, у цьому Кодексі є і ще одна відсильна норма про контрабанду: § 373 передбачає покарання у виді позбавлення волі на срок до 5 років за професійну, насильницьку або бандитську контрабанду (для позначення контрабанди тут використовується термін «*Schmuggel*»). Відповідальність передбачено для особи, яка професійно ухиляється від сплати імпортованих або експортних мит

(відсилка до § 370), або вчиняє контрабанду, професійно порушуючи постанови про монополії (відсилка до § 372). Також карається ухилення від сплати митних зборів і будь-яка контрабанда (Bannbruch), якщо: 1) хоча б один з учасників злочину має при собі вогнепальну зброю; 2) діяння було вчинено із застосуванням будь-якої зброї або з насильницьким використанням інших предметів або погрозою їх застосувати; 3) особа діє як учасник банди, яка об'єдналася для продовжуваного ухилення від сплати митних зборів або контрабанди (Bannbruch), причому діяння скоєно за участю іншого члена банди [44, с. 190–191].

У ФРН вважається, що митні злочини посягають на фінансові інтереси держави та ЄС (через шкоду, яка заподіюється в результаті ухилення від сплати податків і мит, а також у результаті необґрунтованого надання експортних субвенцій). Крім того, митні злочини посягають на інші економічні, зовнішньополітичні та інші соціальні блага (на економічні інтереси щодо захисту національної економіки, забезпечення технічної переваги національних товарів, захисту внутрішнього ринку і споживачів від недоброякісних, фальсифікованих і контрафактних товарів; на зовнішньополітичні інтереси щодо нерозповсюдження зброї масового ураження, контролю міжнародної торгівлі зброєю і бойовою технікою; на громадську безпеку і порядок, які порушуються у зв'язку з незаконним ввезенням, наприклад, зброї або екстремістської літератури; на здоров'я населення у зв'язку з незаконним транскордонним обігом наркотиків та їх прекурсорів; на екологічну безпеку, наприклад, у разі незаконного ввезення або вивезення промислових і побутових відходів, рідкісних тварин і рослин). Однак і такі митні злочини в більшості випадків, з огляду на пряму вказівку в § 369 і § 372 Податкового статуту ФРН, формально зазначаються злочинами податковими – Steuerstraftaten (Zollstraftaten) [44, с. 187–188].

У французькому правознавстві контрабанда (contrebande) розглядається як посягання на національні фінанси. Відповідно до ст. 417 Кодексу про митниці Франції, контрабандою визнається імпорту або експорту, здійснений поза митними установами, а також будь-яке порушення положень, які встановлені законом або регламентом і стосуються зберігання або перевезення товарів у митній зоні. Сформулювавши загальне поняття контрабанди, французький законодавець також передбачає великий перелік її окремих проявів. Карається контрабанда позбавленням волі на строк до трьох років та (або) штрафом [44, с. 191].

По-друге, у контексті звернення до відповідного європейського досвіду не можемо не виділити й ту важливу обставину, що необхідність посилення відповідальності за товарну контрабанду визнається не лише в окремих європейських країнах, а й на рівні ЄС загалом. Зокрема, Директивою № 2017/1371 Європейського парламенту і Ради ЄС передбачалося, що до липня 2019 р. всі країни-члени ЄС мали встановити мінімальне покарання за злочини, вчинені фізичними особами, що шкодять фінансовим інтересам ЄС: 4 роки ув'язнення – у випадку значної шкоди або значної отриманої вигоди; інше покарання, яке не є кримінальною санкцією, – якщо шкода/вигода становить менше 10 тис. євро [28, с. 34].

По-третє, у країнах ЄС наявний сталий механізм протидії аналізованому посяганням адміністративними, податковими, цивільними та економічними засобами, про наявність якого (механізму) Україна, причому, як тодішня (2011 р.), так і

сучасна, будемо відверті, може лише мріяти. У пояснювальній записці до законопроекту № 5420 та обставина, що в низці розвинутих держав із стабільною потужною економікою акцент у боротьбі з товарною контрабандою зроблено на застосуванні економічних стимулів, слушно пояснюється високим рівнем законслухняності суб'єктів господарювання і громадян. Зважаючи на дієвість зазначеного (некримінально-правового) механізму, інший рівень соціально-економічного розвитку та правової культури, а також ефективність правоохоронних органів, у європейських державах нерідко просто не має потреби звертатися до кримінально-правових засобів боротьби з товарною контрабандою, актуальність протидії якій у цих країнах є незрівнянно нижчою порівняно з існуючою в Україні. Це так само, якби при оцінці необхідності відновлення призову на військову службу наша держава в тій складній ситуації, у якій вона опинилась і вже тривалий час перебуває у зв'язку із збройною агресією з боку РФ, орієнтувалася на досвід тих країн, у яких такий призов відсутній та які ніколи не зустрічались із викликами, подібними до тих, з якими зіткнулась Україна в 2014 р.

Тут варто нагадати, що законодавець під час прийняття 5 квітня 2001 р. чинного КК України не наважився вилучити товари з кола предметів контрабанди як злочину, з приводу чого О. О. Кравченко слушно зауважила, що «пріоритетними в цьому питанні мають бути національні інтереси, а не досвід країн з високорозвиненою економікою» [45, с. 51]. При тому, повторимо, що, незважаючи на наявність ефективного некримінально-правового механізму, у випадках серйозного порушення митного законодавства в багатьох країнах ЄС (поряд з адміністративними та цивільними санкціями) передбачено і можливість кримінального переслідування.

По-четверте, ведучи мову про європейський досвід кримінально-правової боротьби з товарною контрабандою, слід пам'ятати про те, що Європа та ЄС – це не лише найрозвинутіші західноєвропейські країни, про досвід яких йшлося вище та які або перебували у витоків створення ЄС (починаючи з Римських договорів 1957 р.), або вступили до нього згодом (так у 1995 р. склад членів ЄС поповнився за рахунок Австрії, Фінляндії та Швеції), а й інші центральноєвропейські та прибалтійські (умовні назви) держави, які, як і Україна, незважаючи на тривале перебування «в орбіті» впливу колишнього Радянського Союзу, або вже стали членами ЄС, або активно декларують відповідні європейські прагнення.

Цілком очевидно, що, попри намагання України відразу досягнути рівня розвитку першої із зазначених груп європейських країн, через схожі правові традиції та проблеми сьогодення, пов'язані з переходом до ринкової економічної системи, і, врешті-решт, спільність/близькість державних кордонів, що особливо важливо в контексті досліджуваної проблематики, наша держава сьогодні передусім має враховувати досвід тих країн, які репрезентують «другу» групу європейських країн, у яких, як і в Україні, гостро постає проблема протидії товарній контрабанді.

Досвід же цих країн є більш ніж красномовним: законодавством чи не кожної з них передбачено кримінальну відповідальність за товарну контрабанду. Мова, зокрема, іде про ст. 242 КК Болгарії, ст. 299 КК Польщі, ст. 230 КК Сербії, ст. 254 КК Словаччини, ст. 250 КК Словенії, ст. 462 КК Угорщини, статті 256–257 КК Хорватії, ст. 265 КК Чорногорії. У деяких же інших країнах передбачено відповідальність не

лише за товарну контрабанду, а й, наприклад, за ухилення від сплати ввізних платежів та незаконні дії (операції) з контрабандним товаром, митне шахрайство тощо (статті 391, 393 Пенітенціарного кодексу Естонії, статті 190, 190-1, 191 КК Латвії, статті 199, 199-1, 199-2 КК Литви, статті 278, 278-а, 278-б КК Македонії, статті 248.1, 248.2, 249 КК Молдови). У КК Албанії (на кшталт КК Фінляндії) виділено структурний підрозділ, присвячений регламентації кримінальної відповідальності за митні злочини (розділ V). У Карному казначейському кодексі Республіки Польща так само міститься окремий розділ, присвячений казначейським злочинам і казначейським проступкам проти митних обов'язків, зокрема митному шахрайству [46, с. 102–108].

Кримінальну відповідальність за порушення митних правил передбачено не лише в багатьох європейських країнах, а й, наприклад, у США. Так у розділі 18 Зібрання законів цієї країни глава 27, присвячена порушенням митних правил, містить § 545, який встановлює покарання у виді штрафу до 10 тис. доларів або (та) тюремного ув'язнення строком до 20 років за контрабандне ввезення товарів до Сполучених Штатів. Злочин скоює той, хто, по-перше, свідомо і навмисно з наміром обманути уряд ввозить у країну будь-який товар, який повинен бути вказаний у митному інвойсі, по-друге, складає, намагається пронести або транспортує через митницю будь-який фальшивий, підроблений документ або документ, який містить неправдиві відомості, по-третє, обманним шляхом імпортує до Сполучених Штатів будь-який незаконний товар або отримує, купує, приховує або іншим чином сприяє приховуванню такого товару, знаючи про те, що його ввезено з порушенням вимог закону [47]. Взагалі федеральне законодавство США нараховує 15 (!) кримінально-правових заборон, покликаних охороняти систему легального зовнішнього товарообігу цієї країни. Оцінюючи американську модель протидії контрабанді, Д. В. Каменський зазначає, що вона уособлює традиційно пріоритетне значення захисту національної економіки від неконтрольованого переміщення товарів через державний кордон і такий собі «здоровий кримінально-правовий протекціонізм» [48, с. 248, 252]. У Великій Британії за контрабанду так само передбачено кримінальну відповідальність (причому, до 7 років ув'язнення) [4, с. 15]

Отже, є підстави погодитись із дослідниками, які зауважують, що відступ від криміналізації товарної контрабанди суперечить досвіду демократичних і високорозвинених держав світу, зокрема тих, що репрезентують англо-американську правову сім'ю, де цей злочин переслідується саме на підставі кримінального законодавства [43, с. 75].

Водночас не слід забувати правило, згідно з яким при проведенні будь-якого порівняльно-правового дослідження потрібно за можливості прагнути до аналізу *sine ira et studio* («без гніву та пристрасті», «без ненависті та завзяття»). Тому, навіть враховуючи кардинальну зміну векторів зовнішньої (як і внутрішньої) політики України, при аналізі іноземного досвіду регламентації кримінальної відповідальності за товарну контрабанду необхідно зважати і на досвід тих країн «східної гілки» романо-германської правової системи, які представляють «групу СНД».

Незважаючи на різні вектори розвитку, позиція парламентаріїв цих держав щодо розгляданого питання є ідентичною до позиції законодавців попередньої групи країн: в усіх них за вчинення товарної контрабанди (а в деяких – окремо ще й за ухилення від митних платежів, незаконне переміщення товарів через митний

кордон тощо) передбачено кримінальну відповідальність (статті 206, 209 КК Азербайджану, статті 228, 228-1, 231 КК Білорусі, ст. 214 КК Вірменії, ст. 214 КК Грузії, статті 234, 236 КК Казахстану, ст. 223 (як і ст. 234 КК Казахстану, відповідна заборона називається «Економічна контрабанда»), ст. 230 КК Киргизії, статті 200-1, 200-2 КК РФ, статті 289, 291 КК Таджикистану, статті 182, 246 КК Узбекистану).

Причому, за більшістю КК країн СНД, контрабанда вважається злочином у сфері економіки; переважно відповідальність за контрабанду предметів у великих розмірах і спеціальних предметів (вогнепальної зброї, наркотичних засобів, радіоактивних матеріалів тощо) передбачено або різними статтями, або різними частинами однієї і тієї ж статті (до речі, контрабанда спеціальних предметів карається суворіше), і такий досвід доцільно запозичити [43, с. 86, 216].

Висновки. Викладені у нашій статті положення засвідчують нагальну потребу відновлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду, рішення про декриміналізацію якої в 2011 р. було передчасним і безпідставним. Основними аргументами на користь рекриміналізації товарної контрабанди є: масштабність останньої, яка призводить до ненадходження до бюджету величезних сум коштів; доведена часом неефективність інших, крім кримінальної, видів юридичної відповідальності за вчинення цього посягання, і складність викриття осіб, які скоїли вказану контрабанду (особливо в її організованих формах), у межах адміністративного провадження без застосування оперативно-розшукових заходів; неможливість ефективного співробітництва з правоохоронними органами іноземних держав із ліквідації каналів незаконного переміщення через митний кордон України високоліквідних товарів тощо. Необхідність ухвалення пропонованого рішення підтверджується і результатами проведеного компаративістського аналізу, які засвідчили, що законодавством більшості європейських країн (насправді не лише їх) передбачено кримінальну відповідальність за контрабанду товарів.

Водночас навіть поверхове ознайомлення із законопроектом № 5420 засвідчує, що втілений у ньому спосіб реалізації ідеї рекриміналізації товарної контрабанди є край не вдалим, а відтак цей документ потребує серйозного доопрацювання. Визначенню напрямів такого доопрацювання і будуть присвячені наші подальші наукові розвідки.

Використані джерела:

1. Зеленський, контрабанда і «бойова сокира» РНБО. URL : <https://www.radio voboda.org/a/zelenskyi-kontrabanda-i-boiova-sokyra-rnbo/31188315.html>. (дата звернення: 20.06.2021).

2. Гетман О. Уклонение и избежание. URL : <https://zn.ua/macrolevel/uklonenie-i-iz-bezhanie.html>.

3. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. Київ, 2020. URL : <http://www.visnuk.com.ua/uploads/media/file/2020/10/15/511abe042e29b50d054719df87b29acff11922c8.pdf>.

4. Закірова С. Криміналізація контрабанди : нові підходи до вирішення старих проблем. *Громадська думка про правотворення*. 2021. № 8. С. 8–17.

5. Капітанець С. В. Незаконне переміщення товарів через митний кордон України як реальна загроза економічній безпеці держави. URL : <https://www.ndifp.com/1149>. (дата звернення: 20.06.2021).

6. Громко О. Щеплення від схем на митниці : як перемогти перерваний транзит та поштову контрабанду. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/21/650782>. (дата звернення: 20.06.2021).

7. Кукуруза Г., Лесик М., Ніколасенко С. Аналіз обсягів контрабанди в Україні : обсяги, прямі та непрямі втрати бюджету та економіки. URL : <http://ua-outlook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07/pdf>. (дата звернення: 20.06.2021).

8. Довілко В. О., Явдошук Р. В. Правові засоби протидії контрабанді та порушенням митних правил на транспорті : сучасний стан. *Lex Portus*. 2019. № 4. С. 90–104.

9. Дячкін О. П. Суспільна небезпечність контрабанди і правова відповідальність за її вчинення. *Форум права*. 2012. № 1. С. 281–288.

10. Степанова Ю. П. Кримінально-правові аспекти протидії контрабанді товарів. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 12. С. 79–86.

11. Бабіков Д. В. Проблеми кримінальної відповідальності за контрабанду товарів у сучасних умовах підтримання безпеки на державному (митному) кордоні України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 3. С. 87–99.

12. Савченко А. В., Плутатир М. В. Удосконалення механізму відповідальності у сфері виробництва й обігу теплонових виробів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2015. Вип. 6. Т. 3. С. 53–56.

13. Филиппов С. А. Незаконне переміщення табачних izdeliy через таможенну границю : тенденції в контексте перспектив криміналізації. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 1. С. 190–195.

14. Комзюк В. Т., Комзюк А. А. Актуальні питання вдосконалення законодавства України, яке регулює запобігання і протидію контрабанді, та окремих юридичних складів порушень митних правил. *Вісник ХНУВС*. 2018. № 3. С. 20–29.

15. Паламарчук Г. В. Контрабанда – транснаціональний чи трансграничний злочин : визначення понять. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 21. С. 87–93.

16. Паламарчук Г. В. Дестабілізуючий вплив контрабанди та «сірого імпорту» на економічну систему України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2020. № 22. С. 134–140.

17. Хома В. О. Незаконне переміщення теплонових виробів через митний кордон : український сегмент оптимальних шляхів вирішення проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С. 319–322.

18. Каменський Д. В. Відповідальність за економічні злочини у Сполучених Штатах Америки та Україні : порівняльно-правове дослідження : монографія / передне слово д-ра юрид. наук, проф. О. О. Дудорова. Київ : ВД «Дакор», 2020. 1128 с.

19. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Розвиток законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності : проблеми і тенденції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4. С. 120–140.

20. Шавров І. Відповідальність у митному законодавстві європейських країн. URL : <https://blog.liga.net/user/ishavrov/article/33384>.

21. Новіков О. В., Новікова К. А. Деякі аргументи проти криміналізації «товарної» контрабанди. *Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України* : матеріали

міжнар. наук. конф., м. Харків, 17–19 жовт. 2019 р. / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), А. П. Гетьман, Ю. В. Баулін та ін. Харків : Право, 2019. С. 407–409.

22. Лепина Т. Г. Уголовная ответственность за совершение контрабанды товаров в зарубежных странах. *Вестник Томского государственного университета*. 2020. № 454. С. 226–232.

23. Остапенко В. Реформирование таможенного законодательства и уголовная ответственность за контрабанду. *Уголовное право*. 2010. № 3. С. 113–117.

24. Прокопенко О. С. До питання про криміналізацію контрабанди товарів. *Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 8–9 жовтня 2015 р. / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2015. С. 381–385.

25. Бабій Ю. Удосконалення декомпозицій загроз і небезпек національній безпеці держави у прикордонній сфері. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки*. 2016. № 4. С. 185–196.

26. Чумак В. В. Особливості діяльності митних органів щодо протидії контрабанді. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 3. С. 320–328.

27. Яромий І. В. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії порушенням митних правил в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2018. 197 с.

28. Хомуляньський В. В. Адміністративно-правова протидія порушенням митних правил : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 242 с.

29. Сучасна кримінально-правова система в Україні : реалії та перспективи : монографія / Ю. В. Баулін, М. В. Буроменський, В. В. Голіна та ін.; під заг. ред. Ю. В. Бауліна. Київ : Ваіте, 2015. 688 с.

30. Омельчук О. М. Контрабанда за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2002. 239 с.

31. Заходи щодо боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Україна. *Звіт за результатами п'ятого раунду взаємної оцінки. Підготовлений Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL). Грудень 2017 року*. 231 с. URL : http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/03/zvit_ukr.pdf. (дата звернення: 20.06.2021).

32. Портнов А. Президент внес в парламент закон о криминализации товарной контрабанды. URL : <https://t.me/PortnovUA/2952>. (дата звернення: 20.06.2021).

33. Сарапінас В. Чому в ЄС контрабанда криміналізована, а митниця має правоохоронні функції? Як підвищення відповідальності за порушення допомагає ефективніше боротися з контрабандою у країнах ЄС. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/10/669042>. (дата звернення: 20.06.2021).

34. Саварець А. Реанімація криміналізації контрабанди як визнання власного безсилля. Чому президентський законопроект не вирішить ситуацію? URL : <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/reanimatsiya-kryminalizatsiyi-kontrabandy-yak-vyznannya-vlasnogo-bezsylyya-chomu-prezydentskyj-zakonoproekt-ne-vyrishyt-sytuatsiyu/>. (дата звернення: 20.06.2021).

35. Родічкіна А. Рада хоче криміналізувати товарну контрабанду : що пропонується і як це може працювати. URL : <https://www.epravda.com.ua/projects/ni-kontrabandi/2021/06/17/675015>. (дата звернення: 20.06.2021).

36. Експерти озвучили справжні наслідки криміналізації товарної контрабанди. URL : https://zib.com.ua/ua/147561-eksperti_ozvuchili_spravzhni_naslidki_kriminaliza_cii_tovarno.html. (дата звернення: 20.06.2021).

37. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання за 2020 рік. Державна судова адміністрація України. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2020. (дата звернення: 20.06.2021).

38. Якість та ефективність законотворення : актуальні питання. *Голос України*. 18 лютого 2017 р. № 32.

39. Криміналізація контрабанди – досвід ЄС. URL : <https://www.facebook.com/UkraineCustoms/posts/191721332562966>. (дата звернення: 20.06.2021).

40. Саварец А. Товарная контрабанда : санкции или тюрьма? URL : <https://zn.ua/macrolevel/tovarnaja-kontrabanda-sanktsii-ili-tjurma.html>. (дата звернення: 20.06.2021).

41. Ангел Є., Бутін А., Кузяків О., Федець І. Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу : аналітичний звіт за результатами п'ятої хвилі щорічного опитування українських імпортерів та експортерів. Київ, 2021. URL : <https://we.cache.googleusercontent.com/search?q=cache:vLtGCT2CbZEJ;https://customs.gov.ua/web/content/3323%3Funique%3D585b7f4fcb8a2937affe2530d18f85af4c7b1e9d%26download%3Dtrue+%&cd=6&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>.

42. Бутін А. Чи потрібна криміналізація товарної контрабанди? : аналітично-консультативна робота. Київ, 2020. URL : https://gpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/RR_Goods_smuggling_1.pdf. (дата звернення: 20.06.2021).

43. Музика А. А., Савченко А. В., Процюк О. В., Сіленко В. В., Горох О. П. Кримінальна відповідальність за контрабанду : національний та міжнародний досвід : *монографія*. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2011. 276 с.

44. Клепидкий І. А. Система норм о хозяйственных преступлениях : основные тенденции развития : *дис. ... д-ра юрид. наук* : 12.00.08. Москва, 2006. 622 с.

45. Кравченко О. О. Кримінально-правові норми про контрабанду потребують реконструкції. *Вісник Верховного Суду України*. 2001. № 1. С. 50–54.

46. Карний казначейський кодекс Республіки Польща. Переклад / наук. ред. П. С. Берзін. Київ : Байте, 2015. 164 с.

47. 18 U.S. Code § 545 – Smuggling goods into the United States. URL : <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/545>. (дата звернення: 20.06.2021).

48. Каменський Д. В. Про необхідність рекриміналізації «товарної» контрабанди (порівняльно-правовий аспект) / *Сучасний стан та перспективи розвитку митних правовідносин в Україні* : колективна монографія / за заг. ред. Д. В. Приймаченка. Дніпро : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 237–254.

References:

1. Zelenskyi, kontrabanda i «boiova sokyra» RNBO. N. d. N. p. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/zelenskyi-kontrabanda-i-boiova-sokyra-rnbo/31188315.html>. [in Ukrainian].

2. Getman, O. Uklonenie i izbezhanie. N. d. N. p. URL : <https://zn.ua/macrolevel/uklonenie-i-izbezhanie.html>. [in Russian].

3. Dubrovskiy, V., Cherkashyn, V., Hetman, O. (2020). Porivnialnyi analiz fiskalnoho efektu vid zastosuvannia instrumentiv ukhlyennia/ unyknennia opodatkovannia v Ukraini : novi vyklyky. Kyiv. N. p. URL : <http://www.visnuk.com.ua/uploads/media/file/2020/10/15/511abe042e29b50d054719df87b29acff11922c8.pdf>. [in Ukrainian].

4. Zakirova, S. (2021). Kryminalizatsiia kontrabandy : novi pidkhody do vyrishennia starykh problem. *Hromadska dumka pro pravotvorennia – Public opinion on lawmaking*, 8, 8–17. [in Ukrainian].

5. Kapitanets, S. V. Nezakonne peremishchennia tovariv cherez mytnyi kordon Ukrainy yak realna zahroza ekonomichnii bezpetsi derzhavy. N. d. N. p. URL : <https://www.ndifp.com/1149>. [in Ukrainian].

6. Hromko, O. Shcheplennia vid skhem na mytnytsi : yak peremohty perervanyi tranzyt ta poshtovu kontrabandu. N. d. N. p. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/21/650782>. [in Ukrainian].

7. Kukuza, H., Lesyk, M., Nikolaienko, S. Analiz obsiahiv kontrabandy v Ukraini : obshahy, priami ta nepriami vtraty biudzhetu ta ekonomiky. N. d. N. p. URL : <http://ua-oulook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07/pdf>. [in Ukrainian].

8. Dopilko, V. O., Yavdoshchuk, R. V. (2019). Pravovi zasoby protydyi kontrabandi ta porushenniam mytnykh pravyl na transporti : suchasnyi stan. *Lex Portus*, 4, 90–104. [in Ukrainian].

9. Diachkin, O. P. (2012). Suspilna nebezpechnist kontrabandy i pravova vidpovidalnist za yii vchynennia. *Forum prava – Forum of Law*, 1, 281–288. [in Ukrainian].

10. Stepanova, Yu. P. (2017). Kryminalno-pravovi aspekty protydyi kontrabandi tovariv. *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the Southern Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 12, 79–86. [in Ukrainian].

11. Babikov, D. V. (2019). Problemy kryminalnoi vidpovidalnosti za kontrabandu tovariv u suchasnykh umovakh pidtrymanna bezpeky na derzhavnomu (mytnomu) kordoni Ukrainy. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka – Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 3, 87–99. [in Ukrainian].

12. Savchenko, A. V., Pluhaty, M. V. (2015). Udoskonalennia mekhanizmu vidpovidalnosti u sferi vyrobnytstva y obihu tiutiunovykh vyrobiv. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii : Yurydychni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Legal Sciences*, 6, 3, 53–56. [in Ukrainian].

13. Filippov, S. A. (2018). Nezakonne peremeshhenie tabachnykh izdeliy cherez tamozhennuju granicu : tendencii v kontekste perspektiv kriminalizatsii. *Chasopis Kiïvs'kogo universitetu prava – Journal of Kyiv University of Law*, 1, 190–195. [in Russian].

14. Komziuk, V. T., Komziuk, A. A. (2018). Aktualni pytannia vdoskonalennia zakonodavstva Ukrainy, yake rehuliuie zapobihannia i protydyi kontrabandi, ta okremykh yurydychnykh skladiv porushen mytnykh pravyl. *Visnyk KhNUVS – Bulletin of the KhNUVS*, 3, 20–29. [in Ukrainian].

15. Palamarchuk, H. V. (2019). Kontrabanda – transnatsionalnyi chy transhranychnyi zlochyn: vyznachennia poniat. *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the Southern Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 21, 87–93. [in Ukrainian].

16. Palamarchuk, H. V. (2020). Destabilizuiuchy vplyv kontrabandy ta «siroho importu» na ekonomichnu systemu Ukrainy. *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the Southern Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 22, 134–140. [in Ukrainian].

17. Khoma, V. O. (2018). Nezakonne peremishchennia tiutiunovykh vyrobiv cherez mytnyi kordon : ukrainskyi sehment optymalnykh shliakhiv vyrishennia problemy. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 6, 319–322. [in Ukrainian].

18. Kamenskyi, D. V. (2020). Vidpovidalnist za ekonomichni zlochyny u Spoluchenykh Shtatakh Ameryky ta Ukraini: porivnialno-pravove doslidzhennia : *monohrafiia* / perednie slo vo d-ra yuryd. nauk, prof. O. O. Dudorova. Kyiv: VD «Dakor». [in Ukrainian].

19. Dudorov, O. O., Movchan, R. O. (2020). Rozvytok zakonodavstva Ukrainy pro kryminalni pravoporushennia u sferi hospodarskoi diialnosti: problemy i tendentsii. *Visnyk Luhanskoho derzhaonoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka – Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 4, 120–140. [in Ukrainian].

20. Shavrov, I. Vidpovidalnist u mytnomu zakonodavstvi yevropeiskyykh krain. N. d. N. p. URL : <https://blog.liga.net/user/ishavrov/article/33384>. [in Ukrainian].

21. Novikov, O. V., Novikova, K. A. (2019). Deiaki arhumenty proty kryminalizatsii «to-varnoï» kontrabandy. *Kontseptualni zasady novoi redaktsii Kryminalnogo kodeksu Ukrainy : materialy mizhmar. nauk. konf., m. Kharkiv, 17–19 zhovt. 2019 r. – Conceptual principles of the new edition of the Criminal Code of Ukraine: materials of the international. Science. conf.* V. Ya. Tatsii, A. P. Hetman, Yu. V. Baulin (Eds.). Kharkiv : Pravo, 407–409. [in Ukrainian].

22. Lepina, T. G. (2020). Ugolovnaja otvetstvennost' za sovershenie kontrabandy tovarov v zarubezhnykh stranah. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta – Bulletin of Tomsk State University*, 454, 226–232. [in Russian].

23. Ostapenko, V. (2010). Reformirovanie tamozhennogo zakonodatel'stva i ugolovnaja otvetstvennost' za kontrabandu. *Ugolovnoe pravo – Criminal law*, 3, 113–117. [in Russian].

24. Prokopenko, O. S. (2015). Do pytannia pro kryminalizatsiiu kontrabandy tovariv. *Problemy nauky kryminalnogo prava ta yikh vyrishennia u zakonotvorchii ta pravozastosonii diialnosti : materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 8–9 zhovtnia 2015 r. – Problems of the science of criminal law and their solutions in law-making and law-enforcement activity: materials of the international scientific-practical conference.* V. Ya. Tatsii, V. I. Borysov (Eds.). Kharkiv : Pravo, 381–385. [in Ukrainian].

25. Babii, Yu. (2016). Udoskonalennia dekompozytsii zahroz i nebezpek natsionalnii bezpetsi derzhavy u prykordonnii sferi. *Zbirnyk naukovyykh prats Natsionalnoi akademii Derzhaonoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seria : viiskovi ta tekhnichni nauky – Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: military and technical sciences*, 4, 185–196. [in Ukrainian].

26. Chumak, V. V. (2020). Osoblyvosti diialnosti mytnykh orhaniv shchodo protydii kontrabandi. *Visnyk Luhanskoho derzhaonoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka – Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenko*, 3, 320–328. [in Ukrainian].

27. Yaromii, I. V. (2018). Administratyvno-pravovyi mekhanizm zapobihannia ta protydii porushenniam mytnykh pravyl v Ukraini. *Candidate's thesis.* Dnipro. [in Ukrainian].

28. Khomutianskyi, V. V. (2021). Administratyvno-pravova protydiia porushenniam mytnykh pravyl. *Candidate's thesis.* Zaporizhzhia. [in Ukrainian].

29. Suchasna kryminalno-pravova systema v Ukraini : realii ta perspektyvy : *monohrafiia* (2015). Yu. V. Baulin, M. V. Buromenskyi, V. V. Holina (Eds.). Kyiv : Vaite. [in Ukrainian].

30. Omelchuk, O. M. (2002). Kontrabanda za kryminalnym pravom Ukrainy. *Candidate's thesis.* Lviv. [in Ukrainian].

31. Zakhody shchodo borotby z vidmyvanniam koshtiv ta finansuvanniam teroryzmu. Ukraina. *Zvit za rezultatamy p'iatoho raundu vzaiemnoi otsinky. Pidhotovlenyi Komitetom ekspertiv Rady Yevropy z otsinky zakhodiv protydii vidmyvanniu koshtiv ta finansuvanniu teroryzmu (MONEYVAL). Hrudni 2017 roku - Report on the results of the fifth round of mutual evaluation. Prepared by the Committee of Experts of the Council of Europe on the Evaluation of Measures to Combat Money*

Laundering and Terrorist Financing (MONEYVAL), December 2017. N. p. URL : http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/03/zvit_ukr.pdf. [in Ukrainian].

32. Portnov, A. Prezydent vnes v parlament zakon o krymynalyzatsyyi tovarnoi kontrabandy. N. d. N. p. URL : <https://t.me/PortnovUA/2952>. [in Russian].

33. Sarapinas, V. Chomu v YeS kontrabanda kryminalizovana, a mytrytsia maie pravookhoronni funktsii? Yak pidvyshchennia vidpovidalnosti za porushennia dopomahaie efektyvnishe borotysia z kontrabandoiu u krainakh YeS. N. d. N. p. URL: <https://www.Epravda.com.ua/columns/2020/12/10/669042>. [in Ukrainian].

34. Savarets, A. Reanimatsiia kryminalizatsii kontrabandy yak vyznannia vlasnoho bezsylvia. Chomu prezydentskyi zakonoproiekt ne vyryshyt sytuatsiiu? N. d. N. p. URL : <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/reanimatsiya-kryminalizatsiyi-kontrabandy-yak-vyznannya-vlasnogo-bezsylvia-chomu-prezydentskyj-zakonoproiekt-ne-vyryshyt-sytuatsiyu/>. [in Ukrainian].

35. Rodichkina, A. Rada khoche kryminalizuvaty tovarnu kontrabandu : shcho proponuietsia i yak tse mozhe pratsiuvaty. N. d. N. p. URL : <https://www.epravda.com.ua/projects/nikontrabandi/2021/06/17/675015>. [in Ukrainian].

36. Eksperty ozvuchyly spravzhni naslidky kryminalizatsii tovarnoi kontrabandy. N. d. N. p. URL : https://zib.com.ua/ua/147561-eksperti_ozvuchili_spravzhni_naslidki_kriminalizatsii_tovarno.html. [in Ukrainian].

37. Zvit pro osib, prytyahnutykh do kryminalnoi vidpovidalnosti, ta vydy kryminalnoho pokarannia za 2020 rik. Derzhavna sudova administratsiia Ukrainy. N. p. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2020. [in Ukrainian].

38. Yakist ta efektyvnist zakonotvorennia : aktualni pytannia. *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine, No 32*. [in Ukrainian].

39. Kryminalizatsiia kontrabandy – dosvid YeS. N. d. N. p. URL : <https://www.facebook.com/UkraineCustoms/posts/191721332562966>. [in Ukrainian].

40. Savarec, A. Tovarnaja kontrabanda : sankcii ili tjur'ma? N. d. N. p. URL : <https://zn.ua/macrolevel/tovarnaja-kontrabanda-sanktsii-ili-tjurma.html>. [in Ukrainian].

41. Anhel, Ye., Butin, A., Kuziakiv, O., Fedets, I. Sproshchennia protsedur torhivli v Ukraini: otsinky ta ochikuvannia biznesu : analitychnyi zvit za rezultatsy p'iatoi khvyli shchorichnoho opytuvannia ukrainskykh importeriv ta eksporteriv. N. p. URL : <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vLtGCT2CbZEJ:https://customs.gov.ua/web/content/3323%3Funique%3D585b7f4fcb8a2937affe2530d18f85af4c7b1e9d%26download%3Dtrue+&cd=6&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>. [in Ukrainian].

42. Butin, A. Chy potrebna kryminalizatsiia tovarnoi kontrabandy? : analitychno-konsultatyvna robota. N. p. URL : https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/RR_Goods_smuggling_1.pdf. [in Ukrainian].

43. Muzyka, A. A., Savchenko, A. V., Protsiuk, O. V., Silenko, V. V., Horokh, O. P. (2011). Kryminalna vidpovidalnist za kontrabandu : natsionalnyi ta mizhnarodnyi dosvid. Kyiv : PALYVODA A.V. [in Ukrainian].

44. Klepickij, I. A. (2006). Sistema norm o hozhajstvennyh prestuplenijah : osnovnye tendencii razvitija. *Doctor's thesis*. Moskva. [in Russian].

45. Kravchenko, O. O. (2001). Kryminalno-pravovi normy pro kontrabandu potrebuti rekonstruksii. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy – Bulletin of the Supreme Court of Ukraine, 1*, 50–54. [in Ukrainian].

46. Karnyi kaznacheiskyi kodeks Respubliki Polshcha. Pereklad / nauk. red. P. S. Berzin. Kyiv : Vaite [in Ukrainian].

47. 18 U.S. Code § 545 – Smuggling goods into the United States. N. d. N. p. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/545>. [in English].

48. Kamenskyi, D. V. (2018). Pro neobkhidnist rekriminalizatsii «tovarnoi» kontrabandy (porivnialno-pravovyi aspekt). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku mytnykh pravovidnosyn v Ukraini : kolektyvna monohrafiia / D. V. Prymachenko (Ed.). Dnipro : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 237–254. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.06.2021

Дудоров А. А., доктор юридических наук, професор, заведуючий научно-дослідницької лабораторії по проблемам предотвращения, пресечения и расследования уголовных правонарушений территориальными органами Национальной полиции Украины Луганского государственного университета внутренних дел имени Э. А. Дидоренка (г. Северодонецк, Украина)
Мовчан Р. А., доктор юридических наук, доцент, доцент кафедры конституционного, международного и уголовного права Донецкого национального университета имени Василия Стуса (г. Винница, Украина)

О РЕКРИМИНАЛИЗАЦИИ ТОВАРНОЙ КОНТРАБАНДЫ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ УСТРЕМЛЕНИЙ УКРАИНЫ

Статья посвящена проблеме восстановления уголовной ответственности за товарную контрабанду в Украине. С учетом достижений отечественной уголовно-правовой науки, материалов правоприменительной практики, результатов социологических опросов и на основании анализа сопроводительных документов к соответствующим законопроектам определена социальная обусловленность криминализации контрабанды товаров, проанализированы аргументы «за» и «против» ее рекриминализации.

Исследован иностранный опыт криминализации указанной разновидности контрабанды. Дано пояснение, почему для сравнительно-правового анализа избрано прежде всего законодательство Европейского Союза. Высказано предостережение относительно заимствования европейского опыта уголовно-правовой борьбы с товарной контрабандой.

Ключевые слова: контрабанда, таможенная граница, товары, уголовная ответственность, административная ответственность, криминализация, общественная опасность.

Dudorov O., Doctor of Law, Professor, Head of research laboratory on problems of prevention, suppression and investigation of Criminal Offenses by territorial bodies of the National Police of Ukraine at Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko (Sievierodonetsk, Ukraine)

Movchan R., Doctor of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Constitutional, International and Criminal Law at Donetsk National University named after Vasyl Stus (Vinnitsa, Ukraine)

ON THE ISSUE OF COMMODITY SMUGGLING RECRIMINALIZATION IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION ASPIRATIONS

The article is devoted to the issue of resumption of criminal liability for commodity smuggling in Ukraine. Taking into account achievements of domestic criminal law science,

materials of law enforcement practice, results of opinion polls and on the basis of analysis of accompanying documents to the relevant bills the social conditionality of criminalization of smuggling has been clarified, the pros and cons for its criminalization have been analyzed.

Among other issues, the inefficiency of other types of legal liability, except for criminal, for the commission of the researched offense, in particular administrative liability provided for by the Customs Code of Ukraine for violation of customs offenses, has been stated. It has also been emphasized on the difficulty of exposing persons who have committed goods smuggling (especially in its organized forms), within the administrative proceedings without using operational and investigative measures and the impossibility of effective cooperation with foreign law enforcement agencies in this area.

The thesis is supported that criminalization of commodity smuggling will have a positive effect only if such legislative decision is combined with the integrated use of other (non-criminal) means (reforming the State Customs Service of Ukraine, which provides, in particular, for recruitment in open competitions and payment of decent wages, establishing the exchange of customs information with neighboring countries and trading partners of Ukraine, introduction of a comprehensive national electronic model of control over the movement of goods across the customs border, minimizing corruption risks, etc.). It is noted that the problem of inevitability and adequacy of criminal-legal influence on the behavior of violators of criminal-legal prohibitions is embodied in modern Ukraine not so much in the legislative as in the law-enforcement sphere.

Foreign experience of criminalization of commodity smuggling has been investigated. It has been explained why the legislation of the European Union was primarily chosen for the comparative legal analysis. At the same time, reservations have been given regarding the partial borrowing of the European experience of criminal law struggle against commodity smuggling. It has been concluded that both among absolutely all European countries which have a comparable level of socio-economic development with Ukraine, and among all countries of the "CIS group", which also have comparable with domestic legal traditions and even common borders, Ukraine remains almost the only state, in which there is currently no criminal liability for commodity smuggling.

Keywords: smuggling, customs border, goods, criminal liability, administrative liability, criminalization, public danger.